

Razvoj pojma o sebi: psihološki aspekti razvoja evaluativne koherencije pojma o sebi

---

Livaja, Viktorija

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:924629>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-12**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

**RAZVOJ POJMA O SEBI: PSIHOLOŠKI ASPEKTI RAZVOJA
EVALUATIVNE KOHERENCIJE POJMA O SEBI**

Diplomski rad

Viktorija Livaja

Mentor: prof. dr. sc. Igor Kardum

Sumentor: dr. sc. Damir Marinić

Osijek, 2016.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

Studij: Diplomski studij psihologije

Viktorija Livaja

**RAZVOJ POJMA O SEBI: PSIHOLOŠKI ASPEKTI RAZVOJA
EVALUATIVNE KOHERENCIJE POJMA O SEBI**

Diplomski rad

Društvene znanosti, polje psihologija, grana opća psihologija

Mentor: prof. dr. sc. Igor Kardum

Sumentor: dr. sc. Damir Marinić

Osijek, 2016.

Sadržaj

Uvod.....	1
Pojam o sebi.....	1
Struktura i razvoj pojma o sebi.....	2
Evaluativna koherencija	3
Psihološki aspekti razvoja evaluativne koherencije pojma o sebi.....	5
Cilj istraživanja	6
Metoda.....	7
Sudionici.....	7
Instrumenti.....	7
Varijable	8
Postupak.....	9
Rezultati	9
Testiranje preduvjeta za korištenje parametrijskih postupaka.....	9
Deskriptivna analiza	9
Doprinos motiva samouljepšavanja, samopotvrđivanja i točnosti te broja, centralnosti i koherencije pozitivnih i negativnih čestica u objašnjenju evaluativne koh.....	13
Raprava.....	17
Nedostaci i implikacije istraživanja	21
Zaključak.....	22
Literatura	23

Razvoj pojma o sebi: psihološki aspekti razvoja evaluativne koherencije pojma o sebi

Sažetak

Cilj istraživanja bio je provjeriti učinak strukturalnih (broj, centralnost i koherencija pozitivnih i negativnih elemenata pojma o sebi) i motivacijskih (motivi samouljepšavanja, samopotvrđivanja, točnosti) aspekata pojma o sebi na dobne razlike u evaluativnoj koherenciji pojma o sebi, sukladno postavkama modela „društva pojma o sebi“ (eng. „Society of self“ model). U istraživanju je sudjelovalo 660 osoba, od 13 do 22 godine. Sudionici su ispunjavali Upitnike pojma o sebi (Marinić, 2014). Rezultati istraživanja pokazali su kako postoji slaba do umjerena međusobna povezanost svih varijabli na svim dobnim skupinama. Motiv samouljepšavanja i centralnost pozitivnih elemenata pojma o sebi doprinose većoj evaluativnoj koherenciji pojma o sebi na osnovnoškolskom uzorku. Kod srednjoškolaca posjedovanje malog broja važnih pozitivnih osobina/elementa pojma o sebi, niže koherencije, vodi većoj evaluativnoj koherenciji. Konačno, rezultati na studentima su pokazali dominantnost strukturalnih aspekata nad motivacijskim, pri čemu veći broj manje centralnih negativnih osobina i slabija međusobna povezanost pozitivnih osobina pojma o sebi vodi boljem predviđanju evaluativne koherencije. Generalno, istraživanje je pokazalo kako strukturalni aspekti bolje predviđaju, tj. imaju veći učinak na evaluativnu koherenciju pojma o sebi, a ne motivacijski. Također, motiv samopotvrđivanja nije se pokazao značajnim u predikciji evaluativne koherencije na srednjoškolskom i studentskom uzorku.

Ključne riječi: pojam o sebi, evaluativna koherencija, strukturalni aspekti pojma o sebi, motivi održavanja pojma o sebi

Self-concept development: psychological aspects of development of evaluating coherence of self-concept

Aim of the research was to examine the effects of the structural (number, centrality and coherence of positive and negative self-concept elements) and motivational (self-enhancement, self-verification, and accuracy motive) self-concept aspects with the respect to age differences in evaluative coherence of the self-concept, according to „Society of self“ model. The study contained 660 subjects from the age of 13 to 22. Participants completed Self-concept questionnaires (Marinić, 2014). Study results have shown that there is low to moderate, yet significant correlation between all variables on every age group. Self-enhancement motive and centrality of positive self-concept aspects contribute to larger evaluative coherence of self-concept on the primary school subjects. High school students reported that small number of important positive aspects of the self concept which are non-coherent lead to greater evaluative coherence. Furthermore, student results have shown the dominance of the structural aspects over motivational self-concept aspects, wherein greater number of less central negative self aspects and non coherent positive self aspects lead to better evaluative coherence prediction. In general, the study has shown that structural aspects are better in prediction, i.e. have greater impact on evaluative coherence of the self over motivational aspects. Finally, self-verification motive doesn't predict evaluative coherence on high school and student sample.

Key words: self-concept, evaluative coherence, structural aspects of self-concept, motivational aspects of self-concept

Uvod

Što znamo o sebi ili što mislimo da znamo o sebi, oduvijek je privlačilo pažnju kako laicima, tako i znanstvenicima. Međutim, proniciljiva izjava McGuire i McGuire (1988; prema Oyserman, Elmore i Smith, 2012) kako je akademska literatura o pojmu „pojam o sebi“ (eng. *self-concept, self*) dosadna, iako je tema zanimljiva, odlično prezentira zatečeno stanje. Razlog tomu je mnoštvo različitih definicija pojma o sebi, a zanemarivanje pojedinih aspekata pojma o sebi.

Dosadašnja istraživanja su pokazala kako se pojam o sebi, subjektivno viđenje vlastitih karakteristika i osobina (Leary i Tangney, 2003) razvija odrastanjem (Larsen i Buss, 2008), postaje sve kompleksniji uključujući evaluiranje sebe u pozitivnom ili negativnom tonu, što se pak operacionalizira visokim ili niskim samopoštovanjem (Živković, 2006). Zatim, istraživanja su utvrdila da osobe visokog samopoštovanja imaju jasniju sliku o sebi, odnosno svjesnije su bile vlastitih atributa (Blazek i Besta, 2012) i detektirala su glavne motive koji sudjeluju u stvaranju pojma o sebi. Međutim, neki aspekti pojma o sebi nedovoljno su istraženi, poput evaluativne koherencije, odnosno, (ne)stabilne procjene samoga sebe (Vallacher, Nowak, Froelich i Rockloff, 2002), te motivi koji sudjeluju u stvaranju pojma o sebi.

Stoga ćemo nastojati ovim radom doprinijeti istraživanjima psiholoških aspekata razvoja evaluativne koherencije pojma o sebi kod srednjoškolaca i studenata, te utvrditi odnos strukturalnih aspekata (broj, centralnost i koherencija pozitivnih i negativnih elemenata pojma o sebi) i motivacijskih aspekata pojma o sebi (motiv samouljepšavanja, samopotvrđivanja i točnosti) s evaluativnom koherencijom pojma o sebi.

Pojam o sebi

Potreba za postizanjem konsenzusa u definiranju pojma o sebi proizlazi iz sve većeg interesa istraživača za ovom tematikom čime bi se olakšalo snalaženje u stručnoj literaturi. Releatnost pojma o sebi ogleda se u banalnom primjeru, gdje „pojam“ označava bitna i opća obilježja nekog objekta ili pojave (Petz, 2005). Ako polazimo od takve premise, pojam o sebi će prema tome označavati bitna, ali i opća obilježja čovjeka odnosno samoga sebe.

Od Williama Jamesa koji je razlikovao „svijest o sebi“, „Ja“ i „pojam o sebi“, „Mene“ (James, 1890; prema Marinić, 2014), preko bihevorista koji su odbijali priznati i istraživati taj „apstraktni“ pojam o sebi, zatim socijalnih psihologa, poput Meadove (1934; prema Oppenheimer, 1990), koja najveću važnost u formiranju pojma o sebi pridaje socijalnom

iskustvu pa do danas gdje se pojam o sebi gleda kroz prizmu integracije struktura „Ja“ i „Mene“ (Baumeister, 1998; Caller, 2003; Kihlstrom i sur., 2003; Markus i Wurf, 1987; Owens i sur., 2010; prema Oyserman i sur., 2012), nailazi se na nemali broj različitih definicija pojma o sebi, ali i na definiranje suprotnih pojmova istim nazivima. Kako bi olakšali snalaženje u mnoštvu naziva ali i definicija, Leary i Tangney (2003; prema Marinić, 2014) izlažu pet najčešće korištenih značenja selfa: 1) *self* kao sinonim za „osoba“, odnosno *self* kao cjelokupna osoba, zatim, 2) *self* kao ličnost, tj. svi dijelovi ličnosti, 3) *self* kao subjekt koji percipira, odnosno gore navedeno Jamesovo tumačenje „Ja“ ili svijest o sebi, 4) *self* kao vjerovanje o sebi, odnosno „Mene“ ili pojam o sebi, i 5) *self* kao sustav koji donosi odluke i upravlja ponašanjem pojedinca. Ono što je manjkavo u ovakvoj prezentaciji ili interpretaciji, je to što se zanemaruje priroda pojma o sebi (Marinić, 2014). Naime, pojam o sebi organiziran je i dosljedan obrazac percepcija (Pervin, Cervone i John, 2008). Ujedno, socijalni psiholozi doveli su ga u vezu sa samopoštovanjem i socijalnim identitetom kao komponentama doživljaja sebe, koji se počinje razvijati u djetinjstvu, ubrzano raste u adolescenciji i završava u starijoj dobi (Larsen i Buss, 2008).

Zbog nemogućnosti postizanja konsenzusa u definiranju pojma o sebi, čemu se razlog može potražiti u prostoj činjenici da se ovoj problematici nije pristupilo na ispravan način u istraživanjima, u konačnici se dogodilo to da se definiranje pojma o sebi svelo na početni Jamesov dualizam, formuliran u terminima procesa i strukture. Prema tome, pojam „samopoimanja“ koji se u hrvatskom jeziku ponekad koristi kao sinonim pojmu o sebi, će se u ovome radu koristiti kada budemo željeli naglasiti dinamički proces shvaćanja sebi, što korespondira pojmu „Ja“ ili subjektu, a pojam „pojam o sebi“ kada govorimo o shvaćanju sebe kao strukturi, odnosno „Mene“, što odgovara i Carl Rogersovom određenju pojma o sebi (Pervin i sur., 2008). Odnosno, pojam o sebi definirat će se kao subjektivno viđenje vlastitih karakteristika i osobina.

Struktura i razvoj pojma o sebi. Većina autora je postigla konsenzus u definiranju strukture pojma o sebi. Naime, isti predstavlja sustav multifacetne i hijerarhijski organizirane strukture, koji se sastoji od skupa kognitivnih, konativnih i afektivnih elemenata. Navedeni elementi su zapravo predodžbe koje osoba ima o sebi, poput slika o sebi, shema i/ili prototip, a koje se razlikuju prema relevantnosti i stabilnosti koju im pojedinac pridaje (Greenwald i Pratkanis, 1984; Markus i Wurf, 1987; prema Marinić, 2014). Prema tome, opravdano je zaključiti kako je pojam o sebi najveća i najpristupačnija struktura kognitivnog sustava (Vallacher i sur., 2002).

Kada se govori o ravoju pojma o sebi, aspekt koji se najranije pojavljuje u razvoju čovjeka, istraživači nazivaju „ja kao subjekt“ ili doživljaj sebe kao činitelja (Berk, 2008). Ovo se ogleda u djetetovom shvaćanju kako njegovi vlastiti postupci uzrokuju predvidive reakcije drugih ljudi i predmeta (Harter, 1998; prema Berk, 2008). Drugi aspekt pojma o sebi, „ja kao objekt“, a koji uključuje značajke koje čine pojedinca jedinstvenim, poput tjelesnih karakteristika, stavova, vjerovanja i osobina ličnosti, javlja se u drugoj godini života (Berk, 2008). Ogleda se u činjenici da dijete postaje sposobno prepoznati svoju sliku u gomili (Baumeister, 1991). Upravo u ovom periodu počinje se razvijati samopoštovanje, odnosno evaluacije vlastite vrijednosti. Nakon toga slijedi spoznaja o tome kojeg je spola i dobi dijete, što se javlja oko druge i treće godine. Do 12. godine dijete svoj pojam o sebi gradi na osnovu dobi, spola, obiteljskog podrijetla i vlastitih vještina i talenata (Larsen i Buss, 2008). Kognitivnim sazrijevanjem djeca postaju sposobna socijalno se uspoređivati s više osoba čime razvijaju istančaniji pojam o sebi, drugim riječima, razvijaju sposobnost kombiniranja tipičnih iskustava i ponašanja u psihološke dispozicije (Harter, 1999; prema Berk 2008). Dalje, u adolescenciji će pak osobe ujedinjavati vlastite odvojene osobine u apstraktnije opise, uključujući moralne i osobne vrijednosti što vodi razvoju jedinstvenog pojma o sebi i ključno je za razvoj identiteta (Berk, 2008). Drugim riječima, razvojem ljudskog organizma osoba postaje svjesnija cjelokupnosti svoga bića i pripadajućih karakteristika te dosljednija u procjenjivanju sebe, bilo pozitivno bilo negativno (Larsen i Buss, 2008).

S obzirom da je pojam o sebi najveća struktura u kognitivnom sustavu koja obuhvaća sve relevantne informacije za osobu derivirane kroz život pojedinca (Greenwlad i Pratkanis, 1984; Kihlstrom i Cantor, 1984; Markus, 1983; prema Nowak, Vallacher, Tesser i Borkowski, 2000), razumijevanje sebe i vlastitih aspekata i procesa ne bi bilo moguće bez imalo integracije među relevantnim elementima, te koherentne procjene istih.

Evaluativna koherencija pojma o sebi

Evaluativna koherencija pojma o sebi, odnosno stabilnost/dosljednost u procjenjivanju sebe, predstavlja najvažniju globalnu dimenziju pojma o sebi (Vallacher i sur., 2002). Naime, procjenjivanje sebe odnosi se na stupanj u kojem će pozitivni aspekti sebe (npr. marljiv sam, dobar sam prijatelj, uspješan sam u matematičkim zadacima itd.) i negativni aspekti sebe (loš sam u čuvanju tajni, lijen sam, nisam pouzdan) pokazivati sklonost grupiranju u međusobno odvojene cjeline. Ovakva procjena ujedno predstavlja osnovu organizacije elemenata pojma o sebi (Nowak i Vallacher, 1998). Prema ovome, odnosno, prema modelu koji su predložili Nowak i suradnici (2000), svačiji pojam o sebi se sastoji od kognitivnih elemenata (specifični

dijelovi informacija koje su bitne za osobu, a razlikuju se s obzirom na npr., epizodičko sjećanje, vještine, fizičke karakteristike itd.) koji su različiti s obzirom na to jesu li procijenjeni kao pozitivni ili negativni (valencija). Valencija kognitivnih elemenata se mijenja, odnosno nije statična (Vallacher i sur., 2002). Drugim riječima, kako bi se pojam o sebi održao stabilnim, otpornim na vanjske utjecaje, poput kritike drugih, negativni aspekti pojma o sebi mogu postati pozitivni, odnosno mogu promijeniti valenciju, ako su slične tematike i ako će to značiti da će time pojam o sebi zadržati koherentnost. Na primjer, viđenje sebe kao „nespretnog“ (kognitivni element negativne valencije) može postati pozitivna karakteristika (kognitivni element pozitivne valencije) ako se uklopi u kontekst drugih kvaliteta koje stvaraju sliku šarmatnog i rastresenog profesora. Nowak i suradnici (2000) potvrdili su tendenciju da se informacije relevantne za osobu grupiraju u podstrukture koje se procjenjuju koherentnima, zbog pritiska za integracijom informacija, pri čemu svaka podstruktura odgovara određenom aspektu samopercepcije (npr. društvena uloga, područja kompetencije i sl.).

Ovome u prilog idu i istraživanja koja pokazuju kako postoji tendencija boljeg upamćivanja informacija koje se odnose na pojam o sebi i bitne su za pojam o sebi, od pamćenja informacija koje se odnose na druge ljude (Symons i Johnson, 1997; prema McConnell i Strain, 2007). Slično tomu osobe koje pate od nekog oblika amnezije sposobne su razlučiti odnose li se na njih ili ne određene osobine ličnosti (Klein, 2004; prema McConnell i Strain, 2007), ali i da se informacije koje idu u prilog vlastitom viđenju sebe, brže obrađuju, u smislu lakšeg prepoznavanja i skladištenja u dugotrajnoj memoriji (Higgins i Bargh, 1987; prema Smederevac i Mitrović, 2009). Osim toga istraživanja su pokazala kako ljudi teže osobnoj konzistenciji, odnosno teže i prihvaćaju informacije koje potvrđuju njihovo poimanje sebe, a odbacuju informacije koje nisu u skladu s vlastitim viđenjem sebe (Swann, Rentfrow i Guinn, 2003). Prema tome, informacije relevantne za pojam o sebi će težiti integraciji u grupe, pri čemu će svaka grupa biti internalno konzistentna pri procjenjivanju. Stoga, osoba može imati iznimno pozitivno mišljenje o sebi kao roditelju, a značajno negativnije viđenje sebe kao sportaša, gdje će u oba slučaja osoba imati evaluativno koherentan pojam o sebi (Nowak i sur., 2000). Konačno, ovakvo omogućavanje osobi da održi relativno stabilnu, pozitivnu samoevaluaciju unatoč brojnim negativnim elementima prisutnim u pojmu o sebi, adaptivno je iz toga razloga što se osoba može koncentrirati na pozitivne regije, tj. klustere, a zanemariti negativne i time održati postojeću pozitivnu samoevaluaciju, odnosno pozitivan pojam o sebi (Showers i Kling, 1996).

Psihološki aspekti razvoja evaluativne koherencije pojma o sebi

Već je poznato kako ponašanjem pojedinca upravljavaju različiti motivi. Isto je i s percepcijom sebe, odnosno vjerovanjima koja osoba ima o sebi. Naime, samoprocjena je pod stalnim utjecajem motiva, samim time je često netočna i nerealna (Novović i Jovanović, 2010). Tri motiva koja određuju pojam o sebi, utječu na njega i oblikuju ga su: motiv samouljepšavanja, samopotvrđivanja i točnosti (Baumeister, 1998).

Prvi se odnosi na čovjekovu tendenciju da sebe vidi u što je moguće boljem svjetlu (Epstein, 1973; Jones, 1973; Shrauger, 1975; prema Jussim, Yen i Aiello, 1995), odnosno, da prihvaća informacije koje poboljšavaju njegovo/njezino viđenje sebe (Baumeister, 1998). Istraživanja su također pokazala kako osobe s izraženim motivom samouljepšavanja u većoj mjeri traže pozitivne informacije nego negativne (Marinić, 2014; Jussim i sur., 1995).

Drugi motiv, motiv samopotvrđivanja, odnosi se na činjenicu da osobe imaju tendenciju asimiliranja informacija koje su konzistentne s prošlim iskustvima i izbjegavanja ili odbacivanja informacija koje su nekonzistentne s njihovim pojmom o sebi u svrhu održavanja vlastitog pojma o sebi (Lecky, 1945; Secord i Backman, 1965; Swann, 1987; prema Jussim i sur., 1995). Razlog tomu je taj što ovakvo funkcioniranje omogućava osobi da predvidi i kontrolira prirodu socijalne zbilje (Epstein, 1973; Mead, 1934; prema Swann, Griffin, Preadmore i Gaines, 1987). Drugim riječima, osoba će biti motivirana održati postojeći pojam o sebi, odnosno, imati će tendenciju održati kako pozitivne aspekte tako i negativne aspekte pojma o sebi (Katz, Beach i Anderson, 1996).

Konačno, obrazloženje motiva točnosti počiva na ideji da ljudi žele razviti točne dojmove o sebi, te da navedeni motiv pokreće ljude kada žele razumijeti sami sebe (Festinger, 1954; Fiske i Taylor, 1991; Kunda, 1990; Pyszczynski i Greenberg, 1987; Vallacher i Wegner, 1987; prema Jussim i sur., 1995). Ujedno, istraživanja su pokazala kako je ovaj motiv najmanje zastupljen u održavanju pojma o sebi (Sedikides, 1993).

Prijašnja istraživanja pokazala su kako se ranije spomenuta tri motiva javljaju u različitim fazama razvoja pojma o sebi, u različitim reakcijama na povratnu informaciju i u različitom stupnju učestalosti. Pri tome, motiv samouljepšavanja javlja se u ranijim fazama razvoja pojma o sebi, u afektivnim reakcijama na povratnu informaciju i najučestalije (Sedikides, 1993; Shrauger, 1975; prema Swann i sur., 1987). Potom slijedi motiv samopotvrđivanja, koji se počinje javljati u kasnijoj adolescenciji, javlja se pri atribuiranju i procjeni točnosti povratne informacije te se ne javlja u istoj mjeri kao motiv samouljepšavanja. Posljednji, motiv točnosti dominantniji je u odrasloj dobi, javlja se pri samoevaluaciji kao reakciji na povratnu informaciju i najnezastupljeniji je (Jussim i sur., 1995; Marinić, 2014). Također, Sedikides (1993) kao dodatno objašnjenje diferenciranja motiva nudi činjenicu da svaki motiv služi zadovoljenju

različitih ciljeva. Odnosno, motiv samouljepšavanja služi zadovoljavanju kratkoročnih ciljeva, dok preostala dva služe zadovoljenju dugoročnih ciljeva, kakvi pak mogu dominirati u kasnijim fazama čovjekova razvoja.

Zaključno, ovi nalazi bi se ujedno mogli objasniti i razlikama u stupnju koherentnosti pojma o sebi. Dakle, osobe u ranoj adolescenciji nagomilavaju pozitivne informacije o sebi, putem motiva samouljepšavanja, dok pojam o sebi još nije koherentan i dok je u tijeku formiranja. Kasnije, razvojem identiteta, osoba će integrirati pozitivne elemente pojma i evaluirati vlastiti pojam o sebi koherentnije, te će stoga i motiv samopotvrđivanja postati dominantniji.

Cilj istraživanja

Cilj istraživanja bio je provjeriti učinak strukturalnih i motivacijskih aspekata pojma o sebi na dobne razlike evaluativne koherencije pojma o sebi, sukladno postavkama modela „društva pojma o sebi“ (Nowak i sur., 2000).

Problem istraživanja

1. Provjeriti učinak strukturalnih aspekata pojma o sebi – koherencije, broja i centralnosti pozitivnih i negativnih elemenata pojma o sebi – na dobne razlike evaluativne koherencije pojma o sebi.

2. Provjeriti učinak motiva za održavanjem pojma o sebi – samouljepšavanja, samopotvrđivanja i točnosti – na dobne razlike evaluativne koherencije pojma o sebi.

Hipoteze

1. Očekuje se da će najveći učinak na evaluativnu koherenciju pojma o sebi kod sudionika osnovnoškolskog uzrasta imati centralnost pozitivnih elemenata pojma o sebi, pri čemu će sudionici s većom centralnosti pozitivnih elemenata pojma o sebi imati i veću ukupnu evaluativnu koherenciju elemenata pojma o sebi.

2. Očekuje se da će najveći učinak na evaluativnu koherenciju pojma o sebi i kod sudionika srednjoškolske dobi i studenata imati centralnost pozitivnih elemenata pojma o sebi, ali i koherencija pozitivnih elemenata pojma o sebi, koji će biti izraženiji kod studenata nego kod srednjoškolaca, pri čemu će sudionici s većom centralnosti i koherencijom pozitivnih elemenata pojma o sebi imati i veću ukupnu evaluativnu koherenciju elemenata pojma o sebi.

3. Očekuje se da će na evaluativnu koherenciju elemenata pojma o sebi najveći učinak kod sudionika osnovnoškolskog uzrasta imati motiv samouljepšavanja, a kod sudionika srednjoškolskog uzrasta i studenata motiv samopotvrđivanja, pri čemu će sudionici s većom izraženošću oba motiva imati i veću ukupnu evaluativnu koherenciju elemenata pojma o sebi.

Metoda

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 660 sudionika, od toga su 282 osobe muškog spola (42.7%), a 378 ženskog spola (57.3%). Raspon dobi kretao se od 13 do 22 godine, s prosječnom dobi $M = 16.41$, $SD = .$ Sudjelovali su učenici osnovnih škola iz Osijeka, njih 196 (29.7%), učenici dvije srednje škole iz Đakova i jedne iz Osijeka, njih ukupno 365 (55.3%) te 99 studenata psihologije, informatologije i pedagogije pri Filozofskom fakultetu u Osijeku (15%).

Instrumenti

Upitnici pojma o sebi (Marinić, 2014) obuhvaćali su pet upitnika od kojih svaki upitnik ispituje pojedini strukturalni aspekt pojma o sebi (posjedovanje, valencija, centralnost osobine, sigurnost u posjedovanje osobine i dijagnostičnost osobine), a služili su izračunavanju evaluativne koherencije. Upitnici korišteni na srednjoškolskom i studentskom uzorku sudionika (od 15 do 22 godine) sadržavali su 30 čestica, dok su upitnici namijenjeni osnovnoškolcima (13 i 14 godina) sadržavali 14 čestica. Opisni pridjevi su bili isti na svih 5 upitnika namijenjenih srednjoškolcima i studentima te se 14 pridjeva korištenih na osnovnoškolskom uzorku također nalazilo na svim upitnicima predviđenima za tu dobnu skupinu. Posjedovanje osobine definiralo se kao vjerovanje u posjedovanje osobine i osoba je na skali Likertovog tipa od pet stupnjeva za svaku česticu zaokruživala jedan odgovor, pri čemu je 1 – uopće me ne opisuje, a 5 – u potpunosti me opisuje. Valencija se definirala kao viđenje osobina kao pozitivnih ili negativnih, neovisno o tome posjeduje li ju osoba ili ne. Odgovori su se bilježili na skali Likertovog tipa s devet stupnjeva (1 – 4 su negativne čestice, 5 – neutralna, 6 – 9 su pozitivne osobine). Za mjerenje centralnosti osobine, odnosno važnosti pojedine osobine, koristila se također skala Likertovog tipa od pet stupnjeva (1 – vrlo nevažna, 5 – vrlo važna). Na skali koja je ispitivala koliko su sudionici sigurni u svoju procjenu da posjeduju određenu osobinu, odgovore su opet davali na skali Likertovog tipa od 5 stupnjeva u rasponu od 1 – vrlo nesiguran do 5 – vrlo siguran). Konačno, kako bi ispitali dijagnostičnost, odnosno, koliko su sudionici skloni tražiti povratnu informaciju bilo u interpersonalnim kontaktima, bilo dok razmišljaju o

sebi s ciljem utvrđivanja (ne)posjedovanja navedene osobine, odgovore su bilježili na skali Likertovog tipa od pet stupnjeva pri čemu je 1 značilo vrlo rijetko, a 5 vrlo često.

Varijable

Na početku, radi boljeg shvaćanja ispitivanih fenomena, treba navesti kako je čestica definirana prosječnim vrijednostima tri parametra: posjedovanja, valencije i centralnosti, odnosno umnoškom tih prosječnih triju vrijednosti. Dalje, broj pozitivnih i negativnih čestica definirao se kao količina pozitivnih odnosno negativnih čestica. Centralnost pozitivnih i negativnih čestica određena je kao prosječna mjera istaknutosti pozitivnih tj. negativnih čestica. Koherencija pozitivnih i negativnih elemenata pojma o sebi izračunavala se kao koeficijent varijabilnosti pozitivnih, odnosno negativnih čestica (Marinić, 2014). Konačno, evaluativna koherencija izračunavala se kao F - omjer razlike između skupine pozitivnih i skupine negativnih čestica. Prema postavkama vlastitog modela, Sedikides (1993) je odredio mjere za tri motiva održavanja pojma o sebi, kojima smo se vodili u ovome radu:

1. Motiv samouljepšavanja – sudionici u većoj mjeri potvrđuju posjedovanje pozitivnih, nego negativnih osobina, centralnih pozitivnih, nego centralnih negativnih osobina, ali i u većoj mjeri odbacuju posjedovanje centralnih negativnih osobina, nego perifernih negativnih osobina. Osim toga, sudionici u većoj mjeri traže informacije o pozitivnim osobinama, nego o negativnim.

2. Motiv samopotvrđivanja – sudionici potvrđuju posjedovanje centralnih osobina u većoj mjeri od perifernih osobina. Zatim, sudionici potvrđuju posjedovanje centralnih pozitivnih i centralnih negativnih osobina u jednakoj mjeri, ali potvrđuju posjedovanje centralnih negativnih osobina u većoj mjeri nego perifernih negativnih osobina. Također, u većoj mjeri traže informacije o centralnim osobinama i osobinama u čije posjedovanje su sigurni, nego informacije o perifernim osobinama i osobinama u čije posjedovanje nisu sigurni.

3. Motiv točnosti – za razliku od ostalih sudionika, sudionici s ovim motivom u većoj mjeri traže informacije o perifernim osobinama i osobinama u čije posjedovanje nisu sigurni, nego o centralnim osobinama i osobinama u čije su posjedovanje sigurni.

Postupak

Obzirom da se dio istraživanja provodio na maloljetnim osobama, bilo je nužno da roditelji potpišu suglasnost da njihovo dijete sudjeluje u istraživanju. Na roditeljskim

sastancima za svako razredno odjeljenje, roditeljima je objašnjena svrha istraživanja te da će se podaci koristiti isključivo u znanstvene svrhe i obrađivati na grupnoj razini. Nakon što su roditelji potpisali suglasnosti dogovoren je novi termin provedbe istraživanja. Istraživanje je provedeno grupno, svaki razred, odnosno svaka studijska godina posebno, a predviđeno trajanje ispunjavanja upitnika bilo je 45 minuta, tj. jedan školski sat. Prije ispunjavanja upitnika, sudionicima je pročitana uputa u kojoj se naglasila svrha istraživanja te način ispunjavanja upitnika. Stoga ih se zamolilo da ogovaraju što iskrenije na navedene tvrdnje. Također, rečeno im je kako će se rezultati obrađivati na grupnoj razini te da su podaci anonimni i da će biti korišteni isključivo u znanstvene svrhe. Naglašeno je kako je ispitivanje dobrovoljno i da je u svakom trenutku moguće odustati od ispitivanja.

Rezultati

Testiranje preduvjeta za korištenje parametrijskih postupaka

Kako bi se provjerilo distriburaju li se rezultati navedenih upitnika prema Gaussovoj krivulji proveo se Kolmogorov-Smirnovljev test. Rezultati K-S testa pokazali su kako su sve distribucije varijabli pozitivno asimetrične, te se stoga ipak mogu provesti parametrijski postupci. Ujedno, kako bi se moglo pristupiti hijerarhijskoj regresijskoj analizi, provjeren je preduvjet o linearanosti varijabli i homoscedasticiteta i to inspekcijom Scatter plot dijagrama raspršenja. Vizualnom inspekcijom je utvrđena i linearnost i homoscedasticitet, te se kasnije pristupilo provedbi navedene obrade.

Deskriptivna analiza

Deskriptivna analiza dobivenih podataka prikazana je u Tablici 1. Iz dobivenih podataka vidi se kako je većina sudionika koristi motiv samouljepšavanja i samopotvrđivanja u kreiranju ili održavanju pojma o sebi. Također, navode kako posjeduju više pozitivnih nego negativnih osobina te da su im pozitivne čestice, odnosno osobine važnije od negativnih. Ujedno, pokazalo se kako su sudionicima negativne čestice koherentnije, odnosno, međusobno povezanije od pozitivnih čestica, što je u skladu s pretpostavkama modela. Naposljetku, sudionici izvještavaju o niskoj evaluativnoj koherenciji.

Tablica 1. Rezultati deskriptivne analize za ispitivane varijable ($N=660$)

Varijable	Osnovna škola		Srednja škola		Fakultet	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>

Motiv samouljepšavanja	0.49	0.20	0.48	0.14	0.57	0.18
Motiv samopotvrđivanja	0.48	0.18	0.50	0.15	0.56	0.16
Motiv točnosti	0.10	0.22	0.19	0.26	0.13	0.26
Broj pozitivnih čestica	20.1	5.12	16.71	6.63	8.96	7.05
Broj negativnih čestica	4.23	1.49	10.15	2.32	12.40	2.01
Centralnost pozitivnih čestica	4.16	0.44	4.62	0.53	4.04	0.48
Centralnost negativnih čestica	2.4	0.76	1.46	0.58	1.72	0.71
Koherencija pozitivnih čestica	0.34	0.12	0.55	0.06	0.68	0.08
Koherencija negativnih čestica	0.25	0.26	0.72	0.2	0.69	0.15
Evaluativna koherencija	26.8	43.07	37.03	38.5	52.92	29.61

Legenda: *Min* – postignuti minimum; *Max* – postignuti maksimum

Kako bi se provjerila međusobna povezanost motiva, broja, centralnosti i koherencije pozitivnih i negativnih čestica s evaluativnom koherencijom za svaku dobnu kategoriju, izračunati su koeficijenti korelacije, a pripadajući rezultati prikazani su u Tablicama 2, 3 i 4.

Tablica 2. Koeficijenti korelacije testiranih varijabli za osnovnoškolsku dob ($n=192$)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. MU	-									
2. MS	.45**	-								
3. MT	.07	.09	-							
4. BPC	-.02	.01	-.05	-						
5. BNC	.06	.04	-.07	-.65**	-					
6. CPC	.13*	.09	-.13*	-.10	.16*	-				
7. CNC	.34**	.09	.23**	-.10	.00	-.42**	-			
8. KPC	-.21**	-.06	.00	.57**	-.43*	-.67**	.17**	-		
9. KNC	-.03	-.16*	-.04	-.45**	.70*	.17*	-.10	-.29**	-	
10. EK	.21**	.12*	-.17**	-.06	.14*	.48**	-.22	-.37	.10	-

Legenda: * $p<.05$; ** $p<.01$; MU – motiv uljepšavanja; MS – motiv samopotvrđivanja; MT – motiv točnosti; BPC – broj pozitivnih čestica; BNC – broj negativnih čestica; CPC – centralnost pozitivnih čestica; CNC – centralnost negativnih čestica; KPC – koherencija pozitivnih čestica; KNC – koherencija negativnih čestica; EK – evaluativna koherencija

Kao što je vidljivo iz Tablice 2, postoji značajna i umjerena povezanost motiva samouljepšavanja i motiva samopotvrđivanja, te niska povezanost motiva samouljepšavanja sa centralnosti pozitivnih i centralnosti negativnih čestica. Također, motiv samouljepšavanja negativno je povezan s koherencijom pozitivnih čestica te je značajno povezan s kriterijem,

evaluativom koherencijom. Motiv samopotvrđivanja povezan je jedino s koherencijom negativnih čestica i kriterijem, pri čemu je povezanost u prvom slučaju niska i negativna, a u drugom slučaju pozitivna i niska. Što se tiče, motiva točnosti, isti korelira samo s centralnosti pozitivnih i negativnih čestica i kriterijskom varijablom. Opet, povezanost između potonjih je niska i negativna osim u slučaju centralnosti negativnih čestica koja je pozitivna. Evaluativna koherencija, osim s navedenim motivima, značajno pozitivno korelira i s brojem negativnih čestica te centralnosti pozitivnih čestica. U prvom slučaju povezanost je niska, dok je u drugom umjerena. Međusobne korelacije strukturalnih aspekata pojma o sebi kreću se od niskih do umjerenih.

Tablica 3. Koeficijenti korelacije testiranih varijabli za srednjoškolsku dob ($n=365$)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. MU	-									
2. MS	.32**	-								
3. MT	.28**	.10	-							
4. BPCČ	.02	-.15**	.04	-						
5. BNČ	.08	-.03	.06	-.23**	-					
6. CPCČ	.28**	.12*	.02	.39**	.01	-				
7. CNCČ	.18**	.02	.14*	-.20**	.11*	-.30**	-			
8. KPČ	-.16**	-.18**	.02	-.13*	.29**	-.40**	.10	-		
9. KNČ	.13*	.10	.16**	-.04	.66**	.22**	-.16**	.13*	-	
10. EK	.17**	.19**	-.03	.01	-.08	.41**	-.19**	-.48**	-.03	-

Legenda: * $p<.05$; ** $p<.01$; MU – motiv uljepšavanja; MS – motiv samopotvrđivanja; MT – motiv točnosti; BPCČ – broj pozitivnih čestica; BNČ – broj negativnih čestica; CPCČ – centralnost pozitivnih čestica; CNCČ – centralnost negativnih čestica; KPČ – koherencija pozitivnih čestica; KNČ – koherencija negativnih čestica; EK – evaluativna koherencija

Na srednjoškolskom uzorku pokazalo se kako je evaluativna koherencija značajno povezana s motivom samouljepšavanja te motivom samopotvrđivanja. Pri tome je dobivena korelacija niska i pozitivna. Dalje, kriterijska varijbla je osim s ova dva motiva značajno umjereno povezana sa centralnošću pozitivnih čestica, nisko negativno povezana s centralnošću negativnih čestica i umjereno negativno korelira s koherencijom pozitivnih čestica. Motiv samouljepšavanja je povezan s druga dva motiva, dok međusobna korelacija motiva samopotvrđivanja i točnosti ne postoji na ovom uzorku. Naime, povezanost motiva samouljepšavanja i motiva samopotvrđivanja niska je i pozitivna. Potonje vrijedi i za motiv

točnosti. Također, dobiveno je kako se povezanost motiva samouljepšavanja i varijabli centralnost pozitivnih i negativnih čestica te koherencija pozitivnih i negativnih čestica kreće od niske do umjerene. Pri tome veća zastupljenost motiva samouljepšavanja znači manju prisutnost koherentnih pozitivnih elemenata pojma o sebi. Dalje, motiv samopotvrđivanja, izuzev procjene koherentnosti, značajno je povezan s brojem i koherencijom pozitivnih čestica. Povezanost između njih je niska i negativna, što bi u prijevodu značilo da će osobe koje imaju tendenciju potvrđivati postojeće osobine bitne za pojam o sebi posjedovati mali broj pozitivnih elemenata o sebi te da će koherencija između tih pozitivnih elemenata biti niska. Motiv točnosti povezan je jedino s centralnosti i koherencijom negativnih elemenata pojma o sebi, pri čemu je povezanost pozitivna i niska. Ovakav nalaz bi značio da će osobe koje kao strategiju održavanja pojma o sebi koriste motiv točnosti, odnosno teže za točnom procjenom pojma o sebi u podlozi pojma o sebi imati nekoliko istaknutih negativnih osobina koje će pak tvoriti koherentnu cjelinu.

Tablica 4. Koeficijenti korelacije testiranih varijabli za fakultetsku dob ($n=99$)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. MU	-									
2. MS	.35**	-								
3. MT	.10	.08	-							
4. BPCČ	-.08	.16	-.09	-						
5. BNČ	-.10	-.12	.11	-.60**	-					
6. CPCČ	.22**	.25**	-.10	.10	.04	-				
7. CNCČ	.21*	-.07	-.11	.01	.09	-.18*	-			
8. KPČ	-.14	-.18*	.08	-.25**	.15	-.19*	.11	-		
9. KNČ	-.04	.15	-.02	-.37**	.53**	.28**	-.24**	.15	-	
10. EK	.21*	.18*	-.06	-.10	.20*	.32**	-.24**	-.70**	.17*	-

Legenda: * $p < .05$; ** $p < .01$; MU – motiv uljepšavanja; MS – motiv samopotvrđivanja; MT – motiv točnosti; BPCČ – broj pozitivnih čestica; BNČ – broj negativnih čestica; CPCČ – centralnost pozitivnih čestica; CNCČ – centralnost negativnih čestica; KPČ – koherencija pozitivnih čestica; KNČ – koherencija negativnih čestica; EK – evaluativna koherencija

Dobiveni rezultati na uzorku studenata pokazuju kako postoji niska pozitivna povezanost motiva uljepšavanja s motivom samopotvrđivanja, centralnosti pozitivnih čestica, centralnosti negativnih čestica i kriterijem, evaluativnom koherencijom. Povezanost između motiva samopotvrđivanja i centralnosti pozitivnih čestica te evaluativne koherencije kreće se

od pozitivno niske do pozitivno umjerene, dok je isti motiv nisko negativno povezan s koherencijom pozitivnih čestica. Motiv točnosti nije značajno povezan ni s jednim prediktorom niti s kriterijem. Broj pozitivnih čestica umjereno negativno je povezan s brojem negativnih čestica, dok je nisko negativno povezan s koherencijom pozitivnih i negativnih čestica. Nadalje, broj negativnih čestica značajno je pozitivno povezan s koherencijom negativnih čestica i s kriterijem. Povezanost centralnosti pozitivnih čestica i centralnosti negativnih čestica te koherencije pozitivnih čestica niska je i negativna, dok je povezanost s koherencijom negativnih čestica i kriterijem slaba i pozitivna. Centralnost negativnih čestica negativno i nisko korelira s koherencijom negativnih čestica i evaluativnom koherencijom. Naposljetku dobivena je umjerena negativna povezanost kriterija i koherencije pozitivnih čestica te niska pozitivna povezanost kriterija i koherencije negativnih čestica.

Doprinos motiva samouljepšavanja, samopotvrđivanja i točnosti te broja, centralnosti i koherencije pozitivnih i negativnih čestica objašnjenju evaluativne koherencije

Kako bi se provjerio doprinos pojedinog prediktora objašnjenju kriterija evaluativne koherencije provedena je hijerarhijska regresijska analiza. U skladu s postavkama modela, u prvom koraku, kao prediktori, uključeni su motiv samouljepšavanja i broj pozitivnih i negativnih čestica. U drugom koraku uključen je motiv samopotvrđivanja te centralnost pozitivnih i negativnih čestica upitnika, a u posljednjem koraku uključen je motiv točnosti i koherencija pozitivnih i negativnih čestica. Motivi su uključivani navedenim redoslijedom kako bi se kontrolirao doprinos svakog pojedinog motiva, kao strategije formiranja evaluativne koherencije. Također, kako bi se pratilo koji motiv je dominantniji u kojoj dobnoj skupini rađene su po tri hijerarhijske regresijske analize za kriterij. Dosadašnja istraživanja pokazala su kako razvojem kognitivnog sustava strategije održavanja, odnosno formiranja, pojma o sebi postaju kompleksnije, što odgovara navedenom redoslijedu uključivanja motiva i specifičnih indikatora strukture pojma o sebi u analizu (Sedikides, 1993; Jussim i sur., 1995; Marinić, 2014). Također, niti jedna varijabla nije isključena iz analize jer se pokazalo da značajno koreliraju s kriterijem. U prvoj analizi sudionici su učenici osnovnih škola, zatim su u drugoj podaci dobiveni na srednjoškolskoj populaciji i zadnja analiza rađena je na podacima studentskog uzorka.

Konačno, analizom se provjerila i kolinearnost varijabli. Prema Menard (1995; prema Fields, 2013), ukoliko je tolerancija prediktora iznad 0.2, a faktori zasićenja varijance iznose približno 1 za sve prediktore, što je bio slučaj u ovoj analizi, može se izvesti zaključak kako ne

postoji problem multikolinearnosti. Rezultati tri hijerarhijske regresijske analize nalaze se u Tablicama 5, 6 i 7.

Tablica 5. Rezultati hijerarhijske regresijske analize na osnovnoškolskom poduzorku ($n=192$) za kriterij evaluativnu koherenciju

Model	Prediktor	R^2	ΔR^2	F	β
1. korak	Motiv samouljepšavanja	.06**	.06**	3.99	.20**
	Broj pozitivnih čestica				.04
	Broj negativnih čestica				.15
2. korak	Motiv samouljepšavanja	.26**	0.20**	10.95	.19**
	Broj pozitivnih čestica				.02
	Broj negativnih čestica				.07
	Motiv samopotvrđivanja				.01
	Centralnost pozitivnih čestica				.39**
	Centralnost negativnih čestica				-.12
3. korak	Motiv samouljepšavanja	.28**	0.14	7.71	.17**
	Broj pozitivnih čestica				.05
	Broj negativnih čestica				.07
	Motiv samopotvrđivanja				.03
	Centralnost pozitivnih čestica				.33**
	Centralnost negativnih čestica				-.09
	Motiv točnosti				-.11
	Koherencija pozitivnih čestica				-.10
	Koherencija negativnih čestica				-.02

Legenda: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$; R^2 - koeficijent determinacije; ΔR^2 - promjena u koeficijentu determinacije

U prvom koraku dobiveno je kako motiv samouljepšavanja te broj pozitivnih i negativnih čestica objašnjavaju 6% varijance evaluativne koherencije, dok se značajnim prediktorom pokazao samo motiv samouljepšavanja. Također, značajnom se pokazala promjena nakon uvođenja prvog bloka varijabli ($F_{\text{change}}(3,188) = 3.99$, $p < .01$). Dalje, uključujući motiv samopotvrđivanja i centralnost pozitivnih i negativnih čestica postotak objašnjene varijance porastao je za 20%, tako da sada iznosi 26%. I ova promjena se pokazala značajnom ($F_{\text{change}}(3,185) = 16.91$, $p < .01$). Osim motiva samouljepšavanja, značajnim prediktorom evaluativne koherencije pokazala se i centralnost pozitivnih čestica. Iako se uvođenjem novog bloka varijabli u trećem koraku, model pokazao značajnim u predviđanju evaluativne koherencije s 28% objašnjene varijance kriterija, ni jedan drugi prediktor osim onih iz drugog koraka nisu se pokazali značajnima. Međutim, iako se model pokazao značanim u

zadnjem koraku, promjena koja se dogodila u odnosu na drugi korak analize, nije se pokazala značajnom ($F_{\text{change}}(3,182) = 7.17, p > .05$).

Tablica 6. Rezultati hijerarhijske regresijske analize na srednjoškolskom poduzorku ($n=365$) za kriterij evaluativnu koherenciju

Model	Prediktor	R^2	ΔR^2	F	β
1. korak	Motiv samouljepšavanja	.04**	.04*	3.19	.18**
	Broj pozitivnih čestica				-.01
	Broj negativnih čestica				-.10
2. korak	Motiv samouljepšavanja	.23**	.19**	11.68	.05
	Broj pozitivnih čestica				-.20**
	Broj negativnih čestica				-.13**
	Motiv samopotvrđivanja				.10
	Centralnost pozitivnih čestica				.43**
	Centralnost negativnih čestica				-.10
3. korak	Motiv samouljepšavanja	.33**	.09**	12.32	.05
	Broj pozitivnih čestica				-.16**
	Broj negativnih čestica				-.01
	Motiv samopotvrđivanja				.06
	Centralnost pozitivnih čestica				.28**
	Centralnost negativnih čestica				-.12
	Motiv točnosti				-.02
	Koherencija pozitivnih čestica				-.36**
	Koherencija negativnih čestica				-.03

Legenda: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$; R^2 - koeficijent determinacije, ΔR^2 - promjena u koeficijentu determinacije

Vrijednosti dobivenih rezultata pokazuju kako motiv samouljepšavanja i broj pozitivnih i negativnih čestica objašnjava svega 4% varijance kriterija na srednjoškolskom uzrastu. Promjena u sposobnosti modela da predvidi ishod koja se dogodila nakon uvođenja prvog bloka varijabli pokazala se značajnom, s rizikom od 5% ($F_{\text{change}}(3,236) = 3.19$). Značajni prediktor u prvom koraku analize je motiv samouljepšavanja. Uvodeći sljedeći blok varijabli u drugom koraku, postotak objašnjene varijance iznosi 23% i promjena koja se dogodila u postotku objašnjenja varijance pokazala se značajnom ($F_{\text{change}}(3,233) = 19.42, p < .01$). Također, motiv samouljepšavanja prestaje biti značajan prediktor evaluativne koherencije, što nam može ukazivati na potencijalan medijacijski učinak. Značajni negativni prediktori u ovom koraku su sada broj pozitivnih i negativnih čestica te centralnost pozitivnih čestica. U posljednjem koraku broj negativnih čestica prestaje biti značajan prediktor, a značajan negativan prediktor postaje

koherencija pozitivnih čestica, zajedno s brojem i centralnosti pozitivnih čestica. Postotak varijance koji model u trećem koraku objašnjava iznosi 33% te je ujedno promjena od 9% između drugog i trećeg koraka statistički značajna ($F_{\text{change}}(3,230) = 10.68, p < .01$).

Tablica 7. Rezultati hijerarhijske regresijske analize na fakultetskom poduzorku ($n=99$) za kriterij evaluativnu koherenciju

Model	Prediktor	R^2	ΔR^2	F	β
1. korak	Motiv samouljepšavanja	.09**	.09*	3.27	.24**
	Broj pozitivnih čestica				.08
	Broj negativnih čestica				.27**
2. korak	Motiv samouljepšavanja	.23**	.14**	4.60	.23**
	Broj pozitivnih čestica				.07
	Broj negativnih čestica				.28**
	Motiv samopotvrđivanja				.06
	Centralnost pozitivnih čestica				.19
	Centralnost negativnih čestica				-.27**
3. korak	Motiv samouljepšavanja	.66**	.43**	19.03	.15
	Broj pozitivnih čestica				-.13
	Broj negativnih čestica				.26**
	Motiv samopotvrđivanja				.02
	Centralnost pozitivnih čestica				.10
	Centralnost negativnih čestica				-.20**
	Motiv točnosti				-.08
	Koherencija pozitivnih čestica				-.69**
	Koherencija negativnih čestica				.01

Legenda: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$; R^2 - koeficijent determinacije; ΔR^2 - promjena u koeficijentu determinacije

Na fakultetskom uzorku, u prvom koraku, motiv samouljepšavanja, broj pozitivnih i negativnih čestica objašnjavaju 9% varijance evaluativne koherencije, čime se pokazalo kako je doprinos ovog bloka varijabli značajan ($F_{\text{change}}(3,95) = 3.27, p < .05$). Motiv samouljepšavanja se kao i u prethodnim analizama pokazao značajnim prediktorom, uz dodatni značajni pozitivni prediktor broj negativnih čestica. U drugom koraku, značajnim negativnim prediktorom pokazala se centralnost negativnih čestica uz prethodna dva iz prvog koraka. Postotak varijance koji objašnjava model u ovom koraku iznosi 23%. Značajnom se pokazala i ova promjena postotka objašnjene varijance kriterija, odnosno u predviđanje kriterija ($F_{\text{change}}(3,92) = 5.18, p < .01$). U posljednjem koraku, uvodeći motiv točnosti te koherenciju pozitivnih i negativnih čestica, postotak objašnjene varijance porastao je za 43% i ovo

poboljšanje modela u predviđanju ishoda također je statistčki značajno ($F_{\text{change}}(3,89) = 37.06, p < .01$). Vidimo kako je motiv samouljepšavanja prestao biti značajnim prediktorom nakon uvođenja posljednjeg bloka varijabli, što kao i u slučaju na srednjoškolskom uzrastu, može ukazivati na medijski učinak. Uz centralnost i broj negativnih čestica, u trećem koraku značajnim negativnim prediktorom pokazala se i koherencija pozitivnih čestica.

Rasprava

Cilj ovoga rada bio je provjeriti učinak strukturalnih i motivacijskih aspekata pojma o sebi na dobne razlike evaluativne koherencije pojma o sebi, sukladno postavkama modela „društva pojma o sebi“. Očekivalo se kako će kod osnovnoškolske djece najveći doprinos objašnjenju evaluativne koherencije imati centralnost pozitivnih elemenata pojma o sebi te da će kao takva pridonijeti većoj ukupnoj evaluativnoj koherenciji pojma o sebi. Dalje, kod srednjoškolaca i studenata očekivalo se kako će centralnost pozitivnih elemenata pojma o sebi zajedno s koherencijom pozitivnih elemenata pojma o sebi najviše doprinosti objašnjenju evaluativne koherencije pojma o sebi te da će ispitanici s većim skorom na ove dvije varijable imati veću ukupnu evaluativnu koherenciju pojma o sebi. Konačno, pretpostavilo se kako će kod osnovnoškolaca najveći učinak na evaluativnu koherenciju pojma o sebi imati motiv samouljepšavanja, dok će kod studenata i srednjoškolaca to biti motiv samopotvrđivanja, pri čemu će ispitanici s većom izraženošću oba motiva imati veću ukupnu evaluativnu koherenciju pojma o sebi.

Na osnovnoškolskom uzorku pokazalo se kako najveći doprinos objašnjenju evaluativne koherencije pojma o sebi imaju centralnost pozitivnih elemenata pojma o sebi i motiv samouljepšavanja, čime je prva hipoteza potvrđena, a djelomično i zadnja. Naime, hijerarhijskom regresijskom analizom utvrđeno je kako su motiv samouljepšavanja i centralnost pozitivnih elemenata pojma o sebi značajni prediktori u objašnjenju varijance kriterija, odnosno procjene dosljednosti pojma o sebi. Zajedno s postotkom objašnjene varijance evaluativne koherencije koji iako značajan, ali ne i velik, nam govori o tome kako su djeca na osnovnoškolskom uzrastu sklonija nagomilavati pozitivne informacije o sebi te da posjeduju nekolicinu važnih pozitivnih osobina prema kojima formiraju vlastiti pojam o sebi. Ovakav nalaz u skladu je s prvom postavljenom hipotezom, ali i teorijskom osnovom koja kaže kako će osobe koje koriste motiv samouljepšavanja, u većoj mjeri potvrđivati posjedovanje centralnih pozitivnih osobina nego centralnih negativnih (Sedikides, 1993). Razlog zbog kojega će ovakva tendencija pokazati upravo kod djece je taj što u toj dobi pojam o sebi nije još u potpunosti razvijen, već se isti stiče i razvija tijekom života (Lebedina-Manzoni i Lotar, 2011). Stoga je

očekivano bilo za pretpostaviti kako će se pojam o sebi, odnosno strukturni i motivacijski aspekti u pozadini istoga, kontinuirano mijenjati sukladno razvoju ličnosti. Dalje, na pragu adolescencije, odnosno u dobi od 13 i 14 godina, procjena sebe se još uvijek zasniva na konkretnim aktivnostima i neposrednoj stvarnosti (Harter, 2011; prema Lebedina-Manzoni i Lotar, 2011) što je dodatno objašnjenje zašto u ovoj dobi djeca gomilaju pozitivne osobine bez stvaranja koherentnog pojma o sebi.

Dalje, ako pogledamo korelacijske analize za ovaj uzorak, uočiti ćemo kako između navedenih prediktora, motiva samouljepšavanja i centralnosti pozitivnih elemenata pojma o sebi, te kriterija evaluativne koherencije pojma o sebi postoji značajna pozitivna povezanost. Dobivena povezanost između prediktora i kriterija odgovara značajnom doprinosu u objašnjavanju varijance kriterija, odnosno evaluativne koherencije pojma o sebi, dobivene hijerarhijskom regresijskom analizom. U prilog ovome ide tendencija ljudi da se prikazuju u boljem svjetlu, na način da im je bitnije dobiti povratnu informaciju o posjedovanju pozitivnih osobina, nego točnu informaciju o posjedovanju negativnih osobina (Sedikides, 2007). Također, djeca pa i odrasli pretpostavljaju kako su bolji od prosjeka i od vršnjačke skupine (Alicke i Sedikides, 2009) te će stoga poduzimati mjere kako bi održali tu nerealnu sliku i to na način da gomilaju pozitivne informacije o sebi pomoću motiva samouljepšavanja.

Na srednjoškolskom poduzorku dobiveno je kako su značajni prediktori evaluativne koherencije pojma o sebi broj, centralnost i koherencija pozitivnih elemenata pojma o sebi. Drugim riječima, srednjoškolci koji izvještavaju o većem broju istaknutnih i međusobno snažnije povezanih pozitivnih osobina evaluirat će pojam o sebi koherentnije. Što pak znači, da su ova tri prediktora značajna, kao što su i rezultati pokazali, u objašnjavanju varijance evaluativne koherencije pojma o sebi, odnosno imaju veći učinak istu. Ovime je druga hipoteza djelomično potvrđena, jer se uz centralnost i koherenciju pozitivnih elemenata pojma o sebi, značajnim pokazao i prediktor broja pozitivnih elemenata pojma o sebi. Zajedno, ova tri prediktora, pokazuju ujedno i kako pojam o sebi postaje koherentniji s razvojem kognitivnog sustava, kao što je Harter (2011; prema Lebedina-Manzoni i Lotar, 2011) izložila u svom istraživanju, navodeći kako se u kasnoj adolescenciji percepcija i razumijevanje sebe sve više integriraju, čime pojam o sebi, doživljaj sebe, raste i postaje stabilniji. Time se ujedno može objasniti i podatak da studenti u ovom istraživanju, upravo zbog maturacijskih čimbenika, imaju veću ukupnu evaluativnu koherenciju pojma o sebi od srednjoškolaca.

Naime, suprotno od očekivanog, dobiveno je kako su značajni prediktori na studentskom poduzorku broj i centralnost negativnih elemenata te u skladu s očekivanjima, koherencija pozitivnih elemenata. Također, pokazalo se kako upravo navedeni prediktori imaju

veći učinak na evaluativnu koherenciju od značajnih prediktora na srednjoškolskom uzorku, što je vidljivo iz postotka varijance kriterija koji objašnjavaju, čime drugi dio druge hipoteze nije potvrđen. Iako nije u skladu s pretpostavljenim, činjenicu da studenti procjenjuju pojam o sebi koherentnije od srednjoškolaca potvrđuje i istraživanje Nowaka i suradnika (2000) koji smatraju kako evaluativna koherencija pojma o sebi raste prema logaritamskoj funkciji, čiji se maksimum postiže u ranoj odrasloj dobi nakon što se ličnost osobe formira.

Razlog zbog kojeg se dobilo da studenti koji posjeduju veliki broj negativnih osobina niske važnosti za njih, ali kojima su pri tome pozitivni elementi međusobno snažno povezani imaju veću evaluativnu koherenciju pojma o sebi, može se potražiti u činjenici da je ovaj period života visoko stresan za studente (Fisher i Hood, 1987; Towbes i Cohen, 1996; prema DeBerard, Spielmans i Julka, 2004), pogotovo, mlađe studente. Naime, mlađi studenti podložniji su stresu zbog prilagodbe na nove životne uvjete, doživljavanja socijalnih, emocionalih i motivacijskih poteškoća (Živčić-Bećirević, Smojver-Ažić, Kukić i Jasprica, 2007) što u konačnici može rezultirati izvještavanjem o većem broju negativnih osobina. No, s druge strane pokazalo se kako te osobine nisu od velike važnosti. Potonje se pak može objasniti takozvanim barometarskim samopoštovanjem, odnosno kratkotrajnim fluktuacijama stabilnosti samopoštovanja i posljedično pojma o sebi (Rosenberg, 1986; prema Harter i Whitesell, 2004), što može biti odraz navedenih promjena u ovom periodu života, zbog čega će upravo svjesnost o negativnim aspektima, odnosno elementima pojma o sebi, ali i minoriziranje istih uz izrazito povezane pozitivne osobine dovesti do koherentne procjene pojma o sebi. Dakle, osobe u ovom periodu života, iako stresnom, zbog čega će izvještavati o negativnim osobinama, dovoljno su kognitivno sazrele da im takve spoznaje ne narušavaju koherenciju pojma o sebi već upravo suprotno, čine da isti bude procijenjen koherentnijim.

Konačno, za provjeru zadnje hipoteze, u hijerarhijskoj regresijskoj analizi, očekivalo se kako će na osnovnoškolskom uzorku motiv samouljepšavanja imati najveći učinak na evaluativnu koherenciju pojma o sebi, a na preostala dva poduzorka motiv samopotvrđivanja. Također očekivalo se kako će osobe s većom izraženošću oba motiva imati veću ukupnu evaluativnu koherenciju pojma o sebi. Kao što je rečeno ranije, pokazalo se kako motiv samouljepšavanja značajno doprinosi objašnjenju evaluativne koherencije pojma o sebi na osnovnoškolskom poduzorku, dok motiv samopotvrđivanja nema značajan učinak na procjenu dosljednosti pojma o sebi ni kod srednjoškolaca niti kod studenata. Ovime se pokazalo kako zadnja hipoteza nije u cijelosti potvrđena. Ujedno, kako nije dobivena izraženost motiva samopotvrđivanja niti na jednom poduzorku, pretpostavka o većoj ukupnoj evaluativnoj koherenciji može se odrediti samo postotkom varijance koji objašnjavaju modeli za svaki

poduzorak. Naime, postotak varijance kriterija koji objašnjava model raste sa starosti ispitanika. Drugim riječima, model najmanje varijance kriterija objašnjava na osnovnoškolskom uzorku, zatim više na srednjoškolskom, a najveći dio varijance kriterija objašnjava na studentskom uzorku.

Iako nije u skladu s hipotezom, pregledom literature pronalazi se objašnjenje ovakvom nalazu. Naime, rezultati desetljeća istraživanja daju nekonzistente rezultate o tome koji je motiv dominantan u određenim situacijama, pri čemu jedni favoriziraju motiv samouljepšavanja kao glavnog generatora ponašanja u različitim situacijama i vremenskim periodima, dok drugi favoriziraju motiv samopotvrđivanja (Swann i sur., 1987). Čak su obje struje istraživača u svojim istraživanjima dobili kako su i jedan i drugi motiv univerzalna karakteristika ljudi neovisno o kulturalnoj pozadini (Sedikides, 2007; Seih, Buhrmaster, Lin, Huang i Swann, 2013). Do nejasnoća dolazi i u istraživanjima koja su ispitivala na koji način osobe s pozitivnim i negativnim pojmom o sebi reagiraju na evaluaciju. Iz perspektive motiva samouljepšavanja, očekuje se kako će i jedni i drugi birati pozitivnu povratnu informaciju iz razloga što se žele dobro osjećati i prezentirati se u pozitivnom svjetlu (Sedikides, 2007; Kwang i Swann, 2010). S druge strane, iz perspektive motiva samopotvrđivanja, očekuje se kako će osobe s pozitivnim samopoimanjem težiti pozitivnoj povratnoj informaciji (što odgovara i motivu samouljepšavanja), dok će osobe s negativnim pojmom o sebi prije težiti negativnoj povratnoj informaciji nego pozitivnoj (Swann, Rentfrow i Guinn, 2003). U oba slučaja će se raditi o potvrđivanju postojećeg pojma o sebi. Dakle, istraživači su se potrudili dobiti rezultate u prilog vlastitom istraživanju.

Također, i u ispitivanjima o tome koji se motiv nalazi u podlozi stabilnog i koherentnog pojma o sebi, opet nailazimo na nekonzistente rezultate. Sve gore navedeno zapravo implicira kako se radi o dva usko povezana motiva, koji u velikom broju situacija djeluju paralelno, ako ne i istovremeno i u konačnici ih je vrlo teško razdvojiti. Stoga je moguće kako se upravo motiv samopotvrđivanja u ovom istraživanju nije pokazao značajnim u objašnjavanju varijance evaluativne koherencije pojma o sebi jer dijeli karakteristike s motivom samouljepšavanja.

Kako bi se ovakva problematika u budućim istraživanjima razriješila, rješenje valja iznaći u objašnjenju koje je predložio Sedikides (2007). On je, naime, predložio da se ova dilema razriješi orijentiranjem na motiv zaštite (eng. *self-protection motive*) i motiv uljepšavanja. Motiv zaštite prema njemu odnosi se na motiv koji služi kao zaštita održavanju pozitivnog pojma o sebi i štiti od prijetećih informacija pojma o sebi. Obzirom da između dva motiva ne postoje preklapanja u funkciji koju obavljaju, što je pokazano i istraživanjem Alickea i Sedikidesa (2009) jer se motiv samouljepšavanja rutinski koristi u održavanju pozitivnog

pojma o sebi, dok se motiv zaštite angažira nakon događaja ili više njih koji ozbiljnije prijete ugrožavanju pozitivnog pojma o sebi, korisno bi bilo u budućim istraživanjima upravo obratiti pozornost na utjecaj motiva zaštite u evaluativnoj koherenciji pojma o sebi, pogotovo na uzorku srednjoškolaca i studenata.

Zaključno, može se reći kako će mlađe osobe pri procjeni stabilnosti, diferenciranosti pojma o sebi biti potaknute motivom samouljepšavanja, kao motivacijskim aspektom pojma o sebi i važnim pozitivnim osobinama, kao strukturalnim aspektom pojma o sebi. S druge strane, motiv samopotvrđivanja nema značajan učinak na procjenu evaluativne koherencije ni kod srednjoškolaca ni kod studenata. Ujedno će srednjoškolci koji procjenjuju da posjeduju mali broj važnih pozitivnih osobina koje su međusobno snažno povezane imati veću evaluativnu koherenciju pojma o sebi. Konačno, studenti s većim brojem negativnih osobina, niske važnosti, ali visokom koherentnošću pozitivnih osobina evaluirat će vlastiti pojam o sebi najkoherentnije.

Nedostaci i implikacije istraživanja

Nedostaci rada ogledaju se primarno u uzorku ispitanika, koji nije reprezentativan za populaciju, odnosno nije opravdano generalizirati rezultate na čitavu populaciju. Naime, raspon dobi, odnosno veličina poduzorka, nije jednaka, što se u najboljem slučaju vidi između srednjoškolskog i studentskog poduzorka. Također, u uzorak studenata nisu uključeni dobno stariji studenti, već samo oni do 22 godine starosti. Stoga se kao preporuku za daljnja istraživanja treba navesti proširivanje uzorka, ne samo u smislu povećanja dobne granice studenata, već i na način da se u istraživanje uključe druge dobne skupine (srednja odrasla dob, kasna odrasla dob itd.), obzirom da se ovim istraživanjem obuhvatio period rane i kasne adolescencije, zbog čega se moguće nisu obuhvatile jasnije razlike u procjeni pojma o sebi. Potonje zapravo implicira kako bi bilo korisno u budućim istraživanjima promijeniti i sam nacrt istraživanja iz transverznog u longitudinalni, kako bi se dobili konzistentiji rezultati i kako bi se jasnije mogao pratiti razvoj pojma o sebi, odnosno razvoj evaluativne koherencije pojma o sebi.

U mnogočemu ovaj rad doprinosi akademskoj zajednici i novim spoznajama. Naime, dosadašnja istraživanja koja su se bavila ovom tematikom, procjenom dosljednosti pojma o sebi i psihološkim aspektima iste, iz perspektive „društva pojma o sebi“, uopće nisu razmatrali koji bi to motivi mogli stajati u pozadini evaluativne koherencije. Ovo istraživanje jedno je od malobrojnih, ako ne i jedino, napravljeno na našem području i generalno jedno od rijetkih koje se bave ovom tematikom na ovakav način. Stoga, postoji puno prostora za daljnja istraživanja. Bilo bi korisno i zanimljivo ispitati spolne razlike u stupnju razvijenosti te kao što je ranije

rečeno uključiti starije dobne skupine. Između ostaloga, zbog preklapanja između motiva samouljepšavanja i motiva samopotvrđivanja, u budućim istraživanjima valjalo bi uključiti motiv zaštite kao prediktora evaluativne koherencije.

Zaključak

Očekivalo se kako će kod osnovnoškolske djece najveći učinak na evaluativnu koherenciju pojma o sebi imati centralnost pozitivnih elemenata pojma o sebi. Dobiveni rezultati idu u prilog postavljenoj hipotezi te se stoga može zaključiti da će djeca u dobi od 13 i 14 godina koja imaju veći broj pozitivnih osobina od velike važnosti za pojedinca imati koherentnu procjenu pojma o sebi.

U okviru druge hipoteze, očekivanja su bila kako će se i kod srednjoškolaca i kod studenata pokazati kako centralnost i koherencija pozitivnih elemenata pojma o sebi imaju najveći učinak na evaluativnu koherenciju, pri čemu će se jači učinak javiti na studentskom uzorku. Ujedno se pretpostavilo kako će osobe kod kojih su navedena dva strukturalna aspekta pojma o sebi izraženija, odnosno studenti, izvještavati o većoj evaluativnoj koherenciji. Rezultati nisu u skladu s hipotezom i ista je djelomično potvrđena. Pokazalo se kako je osim centralnosti i koherencije pozitivnih elemenata kod srednjoškolaca, značajan prediktor i broj pozitivnih elemenata. Kod studenata se pokazalo da osobe koje izvještavaju o puno nevažnih negativnih osobina i pozitivnim osobinama koje su međusobno snažno povezane imaju najkoherentniju procjenu pojma o sebi.

U konačnici, posljednja hipoteza također je djelomično potvrđena. Pretpostavka je kako će kod osnovnoškolaca najveći doprinos u objašnjavanju varijance evaluativne koherencije imati motiv samouljepšavanja, a kod srednjoškolaca i studenata motiv samopotvrđivanja. Također očekivalo se da će osobe s izražena oba motiva imati veću ukupnu evaluativnu koherenciju. Dobiveno je kako će, uistinu, osnovnoškolci koji nagomilavaju pozitivne informacije o sebi imati koherentnu evaluaciju pojma o sebi. Međutim, motiv samopotvrđivanja nije pokazao značajnim ni kod srednjoškolaca niti kod studenata. Iako se pokazalo kako najkoherentniju evaluaciju pojma o sebi imaju upravo studenti.

Literatura

- Alicke, M.D. i Sedikides, C. (2009). Self-enhancement and self-protection: What they are and what they do. *European Review of Social Psychology*, 20(1), 1-48. Doi: [10.1080/10463280802613866](https://doi.org/10.1080/10463280802613866)
- Baumeister, R.F. (1998). The Self. U D. Gilbert, S.T. Fiske i G. Lindzey (Ur.), *The Handbook of social psychology* (680-740). New York: Oxford University Press
- Berk, L.E. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Zagreb: Naklada Slap
- Blazek, M. i Besta, T. (2012). Self-Concept Clarity and Religious Orientations: Prediction of Purpose in Life and Self-Esteem. *J Relig Health*, 51, 947-960. Doi: 10.1007/s10943-010-9407-y
- Burušić, J. (2001). Dosljednost samopredstavljanja pojmu privatnog sebe. *Društvena istraživanja*, 3(5), 365-381.
- Cialdini, R.B., Trost, M.R., i Newsom, J.T. (1995). Preference for consistency: The development of a valid measure and the discovery of surprising behavioral implications. *Journal of personality and social psychology*, 69, 318-328.
- DeBerard, M.S., Spielmans, G.I. i Julka, D.C. (2004). Predictors Of Academic Achievement And Retention Among college Freshmen: A Longitudinal Study. *College Student Journal*, 38(1), 66-80.
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*. London: Sage
- Grant, A.M., Franklin, J. i Langford, P. (2002). The self-reflection and insight scale: A new measure of private self-consciousness. *Social behavior and personality*, 30(8), 821-836.
- Harter, S. i Whitesell, N.R. (2004). Beyond the debate: Why some adolescents report stable self-worth over time and situation, whereas others report changes in self-worth. *Journal of Personality*, 71(6), 1027-1058. Doi: 10.1111/1467-6494.7106006
- Harter, S. (2003). The development of self-representations during childhood and adolescence. U M.R. Leary i J.P. Tangney (Ur.), *Handbook of self and identity* (610-642), Guilford Press: New York
- Jussim, L., Yen, H. i Aiello, J.R. (1995). Self-Consistency, Self-Enhancement, and Accuracy in Reactions to Feedback. *Journal of Experimental Social Psychology*, 31, 322-356.
- Katz, J., Beach, S.R.H. i Anderson, P. (1996). Self-Enhancement Versus Self-Veerification: Does Spousal Support Always Help?. *Cognitive Therapy and Research*, 20(4), 345-360.

- Kwang, T. i Swann, W.B. Jr. (2010). Do people embrace praise even when they feel unworthy? A review of critical tests of self-enhancement versus self-verification. *Personality and Social Psychology Review*, 14(3), 263-280. Doi: 10.1177/1088868310365876
- Larsen, R.J. i Buss, D.M. (2008). *Psihologija ličnosti*. Zagreb: Naklada Slap.
- Lebedina-Manzoni, M. i Lotar, M. (2011). Percepcija sebe kod adolescenata u Hrvatskoj. *Kriminologija i socijalna integracija*, 19(1), 39-50.
- Novović, Z. i Jovanović, V. (2010). *Psihopatologija svakodnevnog života*. Skripta za internu uporabu. Novi Sad: Filozofski fakultet
- Nowak, A., Vallacher, R.R., Tesser, A. i Borkowski, W. (2000). Society of Self: The Emergence of Collective Properties in Self-Structure. *Psychological Review*, 107(1), 39-61. doi: 10.1037/0033-295X.107.1.39
- Nowak, A. i Vallacher, R.R. (1998). *Dynamical social psychology*. New York: Guilford
- Marinić, D. (2014). *Uloga strukturalnih varijabli samopoimanja u dinamizmu samoevaluacije: provjera modela „Društva pojma o sebi“*. Doktorski rad. Filozofski fakultet: Zagreb
- Oyserman, D., Elmore, K., Smith, G. (2012). Self, Self-concept, and Identity. U M.R. Leary i J.P. Tangney (Ur.), *Handbook of Self and Identity* (69-104). Guilford Press: New York
- Pervin, L.A., Cervone, D. i John, O.P. (2008). *Psihologija ličnosti: teorije i istraživanja*. Zagreb: Školska knjiga.
- Petz, B. (2005). *Psihologijski rječnik*. Zagreb: Naklada Slap.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Sedikides, C. (2007). Self-enhancement and self-protection: powerful, pancultural, and functional. *Hellenic Journal of Psychology*, 4, 1-13.
- Sedikides, C. (1993). Assessment, enhancement and verification determinants of the self-evaluation process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65(2), 317-338.
- Showers, C. J. i Kling, K. C. (1996). Organization of self-knowledge: Implications for Recovery from Sad Mood. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 578-590.
- Smederevac, S., Mitrović, D. (2009). *Ličnost: Metode i modeli*. Beograd: Centar za primenjenu psihologiju.

- Swann, W. B. Jr., Rentfrow, P. J. i Guinn, J. S. (2003). Self-verification: The search for coherence. U M. R. Leary i J. P. Tangney (Ur.), *Handbook of self and identity* (367-383). Guilford: New York
- Swan, W. B. Jr., Griffin, J. J. Jr., Predmore, S. C. i Gaines, B. (1987). The Cognitive-Affective Crossfire: When Self-Consistency Confronts Self-Enhancement. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(5), 881-889.
- Vasta, R., M. Haith, M. i A. Miller, S. (1998). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Vallacher, R.R., Nowak, A., Froelich, M. i Rockloff, M. (2002). The Dynamics of Self-Evaluation. *Personality and Social Psychology Review*, 6(4), 370-379.
- Živčić–Bećirević, I., Smojver–Ažić, S., Kukić, M i Jasprica, S. (2007). Akademska, socijalna i emocionalna prilagodba na studij s obzirom na spol, godinu studija i promjenu mjesta boravka. *Psihologijske teme*, 16(1), 121-140.
- Živković, Ž. (2006). *Samopoštovanje djece i mladih*. Đakovo: Tempo.